

Коломієць В. М.,
магістр гірничо-екологічного факультету
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир,
Краснов В. П.,
д. с.-г. н., професор кафедри екології
Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир,
Жуковський О. В.,
к. с.-г. н., старший науковий співробітник
Поліський філіал УкрНДДЛГА, с. Довжик, Житомирський р-н, Житомирська обл.

ПОШИРЕННЯ ШКІДНИКІВ І ХВОРОБ ПО СТОВБУРУ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ (*PINUS SYLVESTRIS*L.) У ДП «КОРОСТИШІВСЬКИЙ ЛІСГОСП АПК»

В останні роки погіршення екологічного стану лісів Полісся України привертає все більше уваги дослідників. Вони констатували, що протягом десятиріччя лісові біогеоценози регіону зазнавали сильного впливу різних екологічних факторів, пов'язаних, насамперед, з глобальними змінами клімату та незадовільною діяльністю людини. Відомо, що практика створення чистих соснових насаджень у середині минулого століття призвела до поширення деяких грибкових захворювань, які, в свою чергу, спричинили погіршення санітарного стану та відмирання подібних насаджень на значних площах. У наступному відбувся перехід до створення мішаних лісових культур, але практика ведення лісового господарства в них знову ж таки призводила до формування чистих або з мінімальною участю листяних порід деревостанів у віці 40-50 років. В той же час, зміна клімату призводить до зниження стійкості соснових насаджень. Це також сприяє появі у регіоні шкідників і хвороб, які або не були поширеними, або їх присутність не була загрозливою для насаджень сосни звичайної.

Наші дослідження проведені у соснових деревостанах ДП «Коростишівський лісгосп АПК», у яких спостерігається їх деградація та розвиток деяких хвороб та шкідників. Метою дослідження було вивчення процесів поширення шкідників і хвороб по стовбурам відібраних дерев. Для цього проведено маршрутне обстеження лісових насаджень у яких відмічались вище зазначені процеси. Детальне лісопатологічне обстеження деревостанів проводилось шляхом закладки тимчасових пробних площ згідно з СОУ 02.02-37-476 : 2006 «Площі пробні лісовпорядні. Метод закладання». Оцінку санітарного стану конкретних дерев проведено згідно методичних положень «Санітарні правила в лісах України»: дерева I категорії – без ознак ослаблення; II – ослаблені; III – сильно ослаблені; IV – дерева, що всихають; V – свіжий сухостій; VI – старий сухостій.

Аналізуючи таксаційні характеристики всихаючих насаджень сосни звичайної встановлено, що найбільш вразливими виявились чисті соснові деревостани. Вони становлять – 70,6 % від загальної площі всихаючих насаджень у лісогосподарському підприємстві. По мірі зменшення участі сосни звичайної у складі деревостанів, частка всихаючих зменшується. Дані матеріали підтверджують існуючі уявлення щодо низької стійкості чистих соснових деревостанів.

З розподілу соснових деревостанів ДП «Коростишівський лісгосп АПК» за групами віку встановлено, що частка молодняків становить 15,9 %, середньовікових – 64,5 %, пристигаючих – 16,7 % і стиглих та перестійних – 2,9 %. У той же час виявлено, що частка молодняків у загальному об'ємі всихаючих соснових деревостанів становить – 2,3 %, середньовікових – 50,4 %, пристигаючих – 40,0 % і стиглих та перестійних – 7,3 %. Таким чином, можна констатувати, що більш інтенсивно всихання відбувається у середньовікових і пристигаючих соснових деревостанах (їх загальна частка становить 90,4 %). Це, напевно, пов'язано з екологією розвитку шкідливих стовбурних комах та розвитком деяких захворювань, а також, на нашу думку, з практикою ведення лісового господарства.

Заселення дерев сосни звичайної стовбуровими шкідниками розпочинається, головним чином, з верхньої його частини в районі крони, у якій гілки та стовбур мають тонку кору. Спостереження також показали, що шкідники також заносять і різні види грибів, основними з яких є офіостомові. На обстежених нами стовбурах у його верхній частині найчастіше зустрічаються короїд верхівковий, рідше лубоїд малий сосновий. У процесі ослаблення дерев спостерігається поява інших шкідливих комах. До них відносяться: короїди шести зубчастий і родиннохідний, лубоїд великий сосновий, златка синя соснова, вусачі сірий довговусий і чорний сосновий, рагій ребристий і смолюх жердинний сосновий. Короїд шести зубчастий, короїд родиннохідний, лубоїд великий сосновий, вусач чорний сосновий, златка синя соснова і смолюх жердинний сосновий в окремих випадках можуть бути первинними стовбуровими шкідниками, а також тими, що переносять трахеомікоз хвойних.

В осередках розвитку ксилофагово-офіостомового комплексу, на деревах III категорії санітарного стану зустрічається лише короїд верхівковий, рідше лубоїд малий сосновий або одночасно разом. На деревах IV категорії санітарного стану зустрічається у верхній їх частині (тонка і перехідна кора) короїд верхівковий, а у нижній частині з товстою корою – короїд шести зубчастий і родиннохідний, які можуть бути як разом, так і самостійно. На деревах V і VI категорій санітарного стану виявлено значний комплекс стовбурових шкідників.

Заселення та поширення стовбурових шкідливих комах можна побачити на прикладі модельних дерев (рис. 1.). До стовбурових шкідників, які поширені у місцях з тонкою і перехідною корою віднесено: короїда верхівкового, лубоїда малого соснового, короїда-крихітку соснового, смолюха жердинного соснового, вусача чорного соснового, златку синю соснову (поступово опускається і живе у районі товстої кори), а до стовбурових шкідників, які зустрічаються у тій частині стовбура де є товста кора: короїдів шести зубчастого і родиннохідного, вусача сірого довговусого, рагія ребристого, деревинника смугастого, лубоїда великого соснового.

На початковій стадії трахеомікоз хвойних в стовбур дерева потрапляє разом із шкідливими комахами, а потім поступово охоплює весь стовбур з верхівки до окоренку (рис. 2).

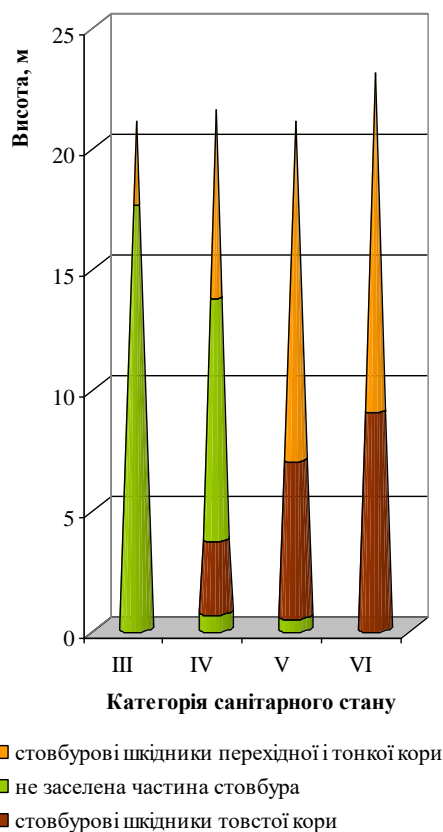

Рис. 1. Заселення дерев комплексом стовбурових шкідливих комах, на прикладі модельних дерев в залежності від категорії санітарного стану

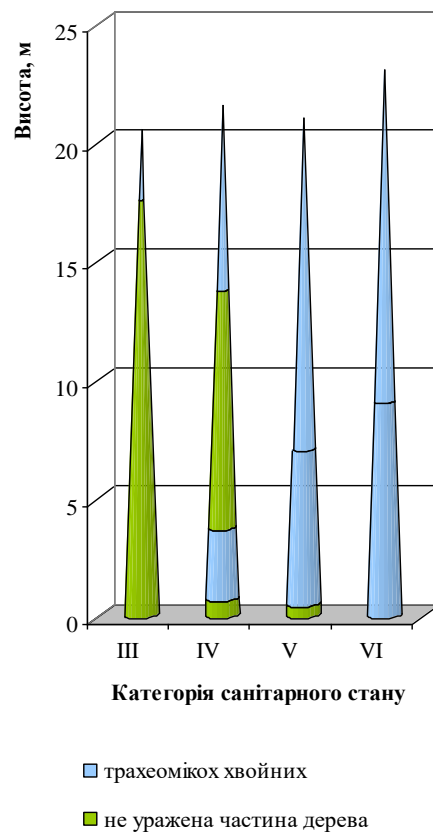

Рис. 2. Поширення по стовбуру трахеомікозу хвойних, на прикладі модельних дерев у залежності від категорії санітарного стану дерева

В осередках розвитку короїдно-трахеомікозного комплексу, на деревах III категорії санітарного стану стовбур, зазвичай, уражений лише у районі тонкої кори крони. На модельних деревах IV категорії санітарного стану трахеомікозом хвойних уражена верхня і середня частини стовбура, рідше нижня його частина. На деревах V категорії санітарного стану поширення хвороби, за звичай, відбувається до половини стовбура і, значно рідше, на всю довжину стовбура (за винятком окоренка). У дерев VI категорії санітарного стану грибкові захворювання охоплюють весь стовбур. З огляду на виявлені особливості поширення хвороби рекомендуємо при виявленні перших ознак короїдно-трахеомікозного комплексу проводити санітарні рубки. Це дозволить зменшити поширення захворювання у деревостанах підприємства та збільшити вихід ділової деревини.